

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.2.13>

PROBLEMY OCENY SKUTECZNOŚCI REGULACJI PRAWNYCH W DZIEDZINIE EDUKACJI NARODOWO-PATRIOTYCZNEJ

Mykhailo Aleksandrov

kandydat nauk prawnych, starszy badacz,

*Główny Pracownik Naukowy Wydziału Rozwoju i Doskonalenia Umundurowania Państwowego Instytutu
Badawczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Ukrainy (Kijów, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0001-9574-232X

Michael_Alexandrov@ukr.net

Adnotacja. Artykuł dotyczy aktualnych problemów związanych z określeniem skuteczności regulacji prawnych w dziedzinie edukacji narodowo-patriotycznej. Badania przeprowadzono metodą analizy. Aby przewidzieć problemy regulacji prawnej w badanym obszarze, autorzy wykorzystują metody modelowania sytuacji. Autorzy badają naukowe podejścia do określania skuteczności edukacji narodowo-patriotycznej i regulacji prawnej oraz proponują interpretację terminu „Ocena skuteczności regulacji prawnej w zakresie edukacji narodowo-patriotycznej”. Stwierdzono, że głównymi problemami związanymi ze skutecznością oceny polityki państwa w dziedzinie edukacji narodowej i patriotycznej jest stosowanie wskaźników ilościowych, takich jak liczba zaangażowanych osób lub ilość wyprodukowanych patriotycznych produktów medialnych, bez oceny rzeczywistych potrzeb społeczeństwa. Autor proponuje ulepszone kryteria oceny skuteczności regulacji prawnych, a mianowicie „zwiększenie poziomu znajomości języka ukraińskiego wśród obywateli” i „zwiększenie liczby dorosłych, którzy ukończyli kursy języka państwowego”. Autor podaje listę wykroczeń, których ograniczenie może świadczyć o skuteczności państwowej polityki edukacji narodowo-patriotycznej. Autor podkreśla potrzebę konsolidacji wysiłków w celu naukowego uzasadnienia metod oceny skuteczności regulacji prawnych w dziedzinie edukacji narodowo-patriotycznej i ich wdrożenia do ustawodawstwa krajowego.

Słowa kluczowe: edukacja narodowo-patriotyczna, regulacja prawna, polityka państwa, ocena skuteczności, kryteria, wskaźniki.

PROBLEMS OF EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF LEGAL REGULATION IN THE FIELD OF NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION

Mykhailo Aleksandrov

Candidate of Law Science, Senior researcher,

*Leading researcher of Department of Uniforms Development and Improvement,
State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0001-9574-232X

Michael_Alexandrov@ukr.net

Abstract. The article examines modern problems of determining the effectiveness of legal regulation in the field of national-patriotic education. The research was carried out by methods of analysis and situation modeling. The authors offered an interpretation of the term «Evaluation of the effectiveness of legal regulation in the field of national-patriotic education». The main problems of evaluating the effectiveness of state policy in the field of national-patriotic education have been examined. Improved criteria «increasing citizens' level of proficiency in the Ukrainian language» and «increasing the number of adults who have completed courses in mastering the state language» are proposed. A list of offenses has been defined, the reduction of which may indicate the effectiveness of the state policy of national-patriotic education. The necessity of consolidation of efforts regarding the scientific substantiation of methods for assessing the effectiveness of legal regulation in the field of national-patriotic education is emphasized.

Key words: national-patriotic education, legal regulation, state policy, evaluation of effectiveness, criteria, indicators.

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Михайло Александров

кандидат юридичних наук, старший дослідник,

*провідний науковий співробітник відділу розроблення та вдосконалення форми одягу Державного
науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України (Київ, Україна)*

ORCID ID: 0000-0001-9574-232X

Michael_Alexandrov@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто сучасні проблеми визначення ефективності правового регулювання у сфері національно-патріотичного виховання. Дослідження проводилося методом аналізу. Для прогнозування проблем правового регулювання у досліджуваній сфері застосовано методи моделювання ситуації. Авторами розглянуто наукові підходи до визначення ефективності заходів національно-патріотичного виховання та правового регулювання, запропоновано тлумачення терміну «Оцінка ефективності правового регулювання у сфері національно-патріотичного виховання». З'ясовано, що основними проблемами щодо ефективності оцінки державної політики у сфері національно-патріотичного виховання є застосування кількісних показників, таких як кількість залученого населення чи виробленої медіа-продукції патріотичного спрямування без оцінки реальних потреб суспільства. Запропоновано удосконалені критерії оцінки ефективності правового регулювання «підвищення у громадян рівня володіння українською мовою» та «збільшення кількості дорослих, що пройшли курси оволодіння державною мовою». Визначено перелік правопорушень, зменшення кількості яких може свідчити про результативність державної політики національно-патріотичного виховання. Наголошено на необхідності консолідації зусиль щодо наукового обґрунтування методів оцінки ефективності правового регулювання у сфері національно-патріотичного виховання та їх імплементації у вітчизняне законодавство.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, правове регулювання, державна політика, оцінка ефективності, критерії, показники.

Вступ. Важливим питанням державної політики у сфері національно-патріотичного виховання й утвердження української національної та громадянської ідентичності є оцінка ефективності її провадження. В умовах, коли розроблюється Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності та відбувається організація діяльності відповідних суб'єктів, які будуть реалізовувати зазначену стратегію, важливо розробити дієві методи оцінки ефективності заходів національно-патріотичного виховання. Необхідно зазначити, що на сьогодні і в Стратегії національно-патріотичного виховання, і в Законі «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» визначені очікувані результати та індикатори оцінки ефективності державної політики у сфері національно-патріотичного виховання. Однак, чи дійсно ці ідентифікатори дадуть реальну оцінку ефективності заходів, що провадяться усіма відповідальними органами виконавчої влади? На нашу думку, визначені на сучасному етапі критерії оцінки ефективності заходів національно-патріотичного виховання містять низку недоліків, які в майбутньому стануть причиною неефективності державної політики. Для підтвердження нашої гіпотези необхідно дослідити методи оцінки ефективності заходів національно-патріотичного виховання та його правового регулювання.

Визначення ефективності національно-патріотичного виховання вивчали такі дослідники, як М. І. Горбенко, О. Діденко, М. Зубалій, Б. І. Лой, В. Мартинюк та інші. Досить ґрунтовне дослідження ефективності заходів національно-патріотичного виховання в системі освіти на прикладі Полтавської області було проведено Т. Устименко (Устименко, 2023). Проблемам ефективності правового регулювання присвячені дослідження такі вчених, як О. Я. Кархут, О. М. Куракін, Ю. І. Матвеева, О. М. Мельник, В. Ф. Сірнеко, О. Ф. Скакун, Т. І. Тарахонич та ін. Ефективності реалізації державної політики у сфері національно-патріотичного виховання присвячена стаття Н. С. Скок та Н.Є. Мазіної (Скок, 2016). Однак, варто зазначити, що з моменту цього дослідження (2016 рік) нормативно-правове регулювання й підходи до державної політики національно-патріотичного виховання значно змінилися. Отже, існує необхідність пошуку проблем ефективності правового регулювання заходів національно-патріотичного виховання на сучасному етапі.

Матеріал і методи дослідження. Метою статті є дослідження проблем ефективності правового регулювання заходів національно-патріотичного виховання. Для досягнення мети статті пропонується проаналізувати підходи до визначення ефективності національно-патріотичного виховання та правового регулювання, дослідити сучасні критерії оцінки ефективності заходів державної політики у сфері національно-патріотичного виховання, визначити нагальні проблеми, які потребують розв'язання, та запропонувати шляхи їх вирішення.

Дослідження значень основних термінів, які використовуються під час дослідження, проводилося методом аналізу. Проблеми оцінки ефективності правового регулювання у сфері національно-патріотичного виховання визначались методом порівняльно-правового аналізу та моделювання ситуації. Базою для дослідження є нормативно-правові акти України та публікації у фахових виданнях.

Результати та їх обговорення. Відповідно до Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», національно-патріотичне виховання – наскрізний виховний процес, спрямований на утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України (Закон № 2834-IX, 2022). Отже, оцінку ефективності правового регулювання у сфері національно-патріотичного виховання необхідно застосовувати до норм, які регулюють виховні процеси, а також до результатів цього виховного процесу.

Щодо визначення ефективності виховного процесу, то, як слушно зазначають М. І. Горбенко та Б. І. Лой, вона у контексті національно-патріотичного виховання великою мірою залежить від того, наскільки ті чи інші форми та методи виховної діяльності стимулюють розвиток активності, свідомості, цілеспрямованості, самоорганізації (Горбенко, 2019: 5–6). На нашу думку, таке твердження цілком правомірне і для оцінки ефективності державних програм у сфері національно-патріотичного виховання та результативності діяльності

центральної влади, які здійснюють управління у цій сфері. Однак, слід звернути увагу й на те, що ефективність у вихованні та ефективність у праві мають визначатися відповідно до змісту цих дисциплін.

Розглянемо тлумачення поняття «ефективність» з точки зору теорії права. О. М. Куракін визначає наступні напрями визначення цього терміну: 1) співвідношення між метою й фактично досягнутими результатами; 2) функціонально-цільовий або причинно-функціонально-цільовий; 3) здатність приводити суспільні відносини до позитивних результатів (Куракін, 2016: 7). Аналогічно до третього напрямку висловлюється О. Ф. Скакун, зазначаючи, що ефективність механізму правового регулювання є мірою досягнення очікуваного результату правового регулювання (Скакун, 2009: 276).

В. Ф. Сіренко наводить цілу низку критеріїв, відповідно до яких має визначатися ефективність правового регулювання, головною метою якого є задоволення суспільних інтересів. З поміж інших, автор наводить такий критерій, як здатність правових засобів задовольняти соціальні потреби (Сіренко, 1995). На соціальну ефективність правових норм звертає увагу й Ю. І. Матвєєва. Вона зазначає, що предметом дослідження соціальної ефективності законодавства є суспільні відносини у сфері створення і застосування правових норм (Матвєєва, 2006: 32). Для визначення соціальної ефективності правового регулювання необхідно проаналізувати взаємозв'язок конкретних правових норм, правових відносин і фактичних суспільних відносин (Матвєєва, 2006: 32).

Т. І. Тарахонич зазначає, що ефективність механізму правового регулювання передбачає оптимальне поєднання засобів, способів, методів та типів правового регулювання, а також злагоджене функціонування його складових, які забезпечують той чи інший процес (Тарахонич, 2010: 11). Автор також наполягає на тому, що основними умовами ефективності правового регулювання є його наукова обґрунтованість, прогнозування та створення дієвих механізмів виконання відповідно до мети і завдань (Тарахонич, 2010: 13).

Отже, оцінка ефективності правового регулювання у сфері національно-патріотичного виховання – це процес діяльності органів виконавчої влади, спрямований на встановлення достовірних та науково обґрунтованих результатів реалізації державних програм у сфері національно-патріотичного виховання.

Таким чином, для ефективного здійснення правового регулювання у сфері національно-патріотичного виховання необхідно провести ґрунтовні наукові дослідження щодо соціальної необхідності того чи іншого заходу, передбаченого правовою нормою. Адже може скластися ситуація, в якій діяльність органів влади й самоврядних організацій спрямовуватиметься на задоволення тих потреб у національно-патріотичному вихованні, які важливі для держави, але не мають великого значення для громадян. У такому випадку існує небезпека використання засобів для досягнення тих цілей, які не матимуть підтримки в суспільстві, й, таким чином, зведе ефективність заходів правового регулювання нанівець.

Важливим, на нашу думку, є також дослідити ті критерії, відповідно до яких держава планує визначити ефективність власної політики у сфері національно-патріотичного виховання. Такі критерії затверджені у відповідних нормативно-правових актах. На сьогодні уряд так визначає очікувані результати й ефективність реалізації Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року:

- збільшення щороку на 0,5 відсотка рівня охоплення населення України заходами (проектами), які формують українську громадянську ідентичність на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність);
- збільшення щороку на 0,2 відсотка рівня охоплення молоді заходами (проектами), що спрямовані на збільшення чисельності молоді, готової до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України;
- збільшення чисельності населення України, охопленого проектами національно-патріотичного виховання, розробленими інститутами громадянського суспільства, для реалізації яких надається фінансова підтримка;
- провадження активної діяльності українських молодіжних громадських об'єднань, що заборонялися і переслідувалися окупаційними та радянським режимом, у тому числі українського пластового руху (Пласт) та скаутського руху, Спілки української молоді, що збереглися в закордонних українців та відновили свою діяльність в Україні із здобуттям незалежності;
- збільшення кількості осіб, що пройшли навчання з підготовки активістів, які займаються питаннями національно-патріотичного виховання дітей та молоді;
- забезпечення функціонування центрів національно-патріотичного виховання;
- створення моніторингової системи для визначення соціальної ефективності національно-патріотичного виховання (Постанова № 673, 2021).

Ефективність політики щодо утвердження української національної та громадянської ідентичності, складовими частинами якої є, зокрема, національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання, на сьогодні, відповідно до законодавства, має виражатися в наступних показниках:

- 1) збільшення кількості громадян, які пишуться своїм українським походженням та/або громадянством;
- 2) зменшення кількості громадян, які виїждять з України за кордон на постійне проживання або залишаються на постійне проживання за кордоном після тимчасового виїзду з України;
- 3) збільшення кількості громадян України, які повертаються в Україну після виїзду за кордон на постійне проживання, осіб, яким надано статус закордонного українця, закордонних українців, які виявили бажання набути громадянство України;

4) збільшення частки громадян України, які, за даними соціологічних опитувань, бажають, щоб їхні діти проживали в Україні;

5) збільшення кількості громадян України та закордонних українців, які подорожують у межах території України з пізнавально-рекреаційною метою;

6) збільшення кількості громадян України, які беруть участь у голосуванні під час виборів та референдумів, що проводяться в Україні відповідно до закону;

7) збільшення кількості громадян України, залучених органами державної влади та органами місцевого самоврядування до процесу формування політики та прийняття управлінських рішень;

8) збільшення частки громадян України, які, за даними соціологічних опитувань, вважають неприпустимим для себе особисто застосування корупційних практик, у тому числі на побутовому рівні;

9) збільшення кількості громадян України, насамперед дітей та молоді, залучених до проектів у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, що реалізуються на місцевому, всеукраїнському та міжнародному рівні;

10) збільшення кількості громадян, які володіють українською мовою;

11) збільшення обсягів україномовного інформаційного та культурного продукту;

12) збільшення кількості культурних продуктів, спрямованих на національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання;

13) збільшення кількості соціальної реклами, спрямованої на реалізацію завдань державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності;

14) збільшення відвідуваності закладів, що популяризують культурні надбання українського народу, організують заходи, присвячені боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України;

15) збільшення кількості глядачів на переглядах творів кіномистецтва, що розкривають героїчне минуле та сьогодення українського народу, його боротьбу за незалежність і територіальну цілісність України;

16) підвищення серед громадян України та закордонних українців рівня знань про видатних особистостей українського державотворення, визначних військових, науковців, діячів культури, спортсменів, підприємців та інших визначних представників українського народу;

17) збільшення кількості підготовлених фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, зокрема з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, учасників Революції Гідності;

18) функціонування систем добровільної професійної військової підготовки населення та кадрової підготовки виховників, інструкторів військово-патріотичного виховання;

19) збільшення кількості осіб, які щороку приймаються в добровільному порядку на військову службу (за контрактом) або на добровільних засадах залучаються до служби (праці за трудовим договором) у Збройних Силах України, інших утворених відповідно до закону військових формуваннях, формуваннях територіальної оборони, правоохоронних та розвідувальних органах, органах спеціального призначення з правоохоронними функціями, силах цивільного захисту та інших органах, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки та оборони України;

20) збільшення частки громадян України, які, за даними соціологічних опитувань, готові захищати незалежність та територіальну цілісність України зі зброєю в руках;

21) зменшення кількості правопорушень, вчинених громадянами України;

22) покращення екологічної ситуації в Україні у результаті діяльності держави, територіальних громад, інститутів громадянського суспільства, установ, підприємств, організацій (Закон № 2834-ІХ, 2022).

Як бачимо, на сьогодні практичне визначення ефективності правового регулювання у сфері національно-патріотичного виховання базується, здебільшого, на кількісних показниках. З одного боку, кількісні показники дозволяють здійснювати ефективний моніторинг щодо впровадження тих чи інших правових норм і виконання відповідальними органами заходів у межах державних цільових програм і реалізації стратегій. З іншого боку, оцінка заходів реалізації програм національно-патріотичного виховання, виражена в кількісних показниках залучення певного відсотку або кількості населення, криє в собі небезпеку щодо підтасовки фактів. До того ж, у разі застосування відсоткових співвідношень необхідно проводити щорічний моніторинг кількості населення з аналізом багатьох критеріїв.

По-перше, необхідно визначитись із методами оцінки показників ефективності. Для деяких критеріїв оцінки ефективності заходів утвердження національної та громадянської ідентичності та національно-патріотичного виховання законодавцем визначений такий метод оцінки, як проведення соціологічних опитувань. Втім, перелік питань, в яких необхідно застосовувати соціологічні опитування, на сьогодні обмежується лише трьома: 1) готовність захищати країну зі зброєю в руках; 2) толерантність/нетолерантність до корупції; 3) бажання, щоб діти проживали в Україні. До того ж, варто зауважити, що відповідь на такі питання може мати ситуативний характер і не відображати реальних настроїв населення.

По-друге, застосування кількісних показників до деяких критеріїв, таких як збільшення відвідуваності фільмів патріотичного спрямування або культурних заходів, що популяризують культурні надбання, криє в собі небезпеку застосування заходів примусу з боку виконавців. Наприклад, розповсюдженою ще з радянських часів є практика зобов'язання учнів закладів освіти відвідувати музеї, виставки або кінозали. При цьому, в гіршому випадку можливе застосування до учнів, які не погоджуються із примусовими заходами, штрафних санкцій у вигляді негативних оцінок, або ж навпаки, заохочення учнів, що відвідали примусові

заходи, наприклад погашення «заборгованостей» за деякими навчальними дисциплінами. Така практика не тільки створюватиме штучні показники виконання заходів національно-патріотичного виховання, але й відштовхне людей від важливих культурних заходів.

По-третє, збільшення кількісних показників за деякими з критеріїв може мати низьку ефективність, як економічну, так і виховну. Просте кількісне збільшення культурних продуктів національно-патріотичного спрямування може негативно вплинути на зацікавленість суспільства до таких продуктів. Приклади з недавньої історії свідчать, що навіть ті проекти, які отримали від держави значні кошти й посилено рекламувалися, як, наприклад, фільми патріотичного спрямування «Крути 1918» та «Заборонений», зібрали в прокати невеликі суми через низьку зацікавленість суспільства у таких продуктах (Бабель, 2019).

Дуже спірним критерієм оцінки ефективності національно-патріотичного виховання, на нашу думку, є збільшення кількості громадян, які володіють українською мовою. По-перше, якщо мова йде про громадян України, то майже всі громадяни, які навчалися у школах в період незалежності України, володіють українською мовою, оскільки її вивчення є обов'язковим. На сьогодні Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» встановлено, що володіння державною (тобто українською) мовою є обов'язком кожного громадянина (Закон № 2704-VIII, 2019). Крім того, держава має організувати безкоштовні курси української мови для дорослих, які до цього не мали змоги оволодіти державною мовою, (Закон № 2704-VIII, 2019). Таким чином, збільшення кількості громадян, які володіють українською мовою, в Україні може стосуватися лише тієї частки населення (переважно людей похилого віку), які не вивчали українську мову в школі в силу історичних обставин. Однак і тут слід зазначити, що навіть такі люди, як мінімум, розуміють українську мову і вміють читати українською. Отже, мова може йти про підвищення рівня володіння українською мовою.

Якщо взяти за основу підвищення рівня володіння українською мовою в громадян як критерій ефективності заходів національно-патріотичного виховання, то тут можливо застосовувати навіть кількісні показники, такі як рівень володіння мовою відповідно до середнього балу з української мови в закладах освіти; кількість дорослих, що пройшли курси оволодіння українською мовою тощо. Тому у Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» критерій оцінки ефективності політики щодо утвердження української національної та громадянської ідентичності «збільшення кількості громадян, які володіють українською мовою» пропонуємо замінити двома наступними: «підвищення у громадян рівня володіння українською мовою» та «збільшення кількості дорослих, що пройшли курси оволодіння державною мовою». Відповідно, досягнення цих показників можливо за умов належного забезпечення функціонування органів управління у сфері освіти та безпосередньо закладів освіти.

У контексті ефективності національно-патріотичного виховання необхідно, на нашу думку, також удосконалити підхід до такого критерію, як зменшення кількості правопорушень, вчинених громадянами України. З одного боку, зменшення кількості правопорушень є показником загального зростання правосвідомості громадян. З іншого боку, далеко не кожне правопорушення є наслідком відсутності почуття патріотизму, а більшість правопорушень скоєні людиною, як правило, з різних суб'єктивних причин. На нашу думку, критерій оцінки правового регулювання національно-патріотичного виховання щодо зменшення кількості правопорушень треба вдосконалити.

Пропонуємо виділити групу правопорушень, що безпосередньо чи опосередковано залежить від низького рівня національної свідомості. Якщо взяти до уваги кінцеву мету процесу національно-патріотичного виховання, визначену Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», то на неефективність заходів національно-патріотичного виховання може вказувати високий показник наступних правопорушень і злочинів:

- злочини проти основ національної безпеки України (ст. 109–114 Кримінального кодексу України (далі – ККУ));
- кримінальні правопорушення проти довкілля (ст. 236–254 ККУ);
- злочини, пов'язані з тероризмом (ст. 258–258⁶ ККУ);
- створення непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 ККУ);
- осквернення або руйнування братської могили чи могили Невідомого солдата, пам'ятника, спорудженого в пам'ять тих, хто боровся проти нацизму в роки Другої світової війни – радянських воїнів-визволителів, учасників партизанського руху, підпільників, жертв нацистських переслідувань, воїнів-інтернаціоналістів та миротворців, а також осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації або іншої держави, визнаної Верховною Радою України агресором, учасників Революції Гідності, борців за незалежність України у ХХ столітті (ч. 2 ст. 297 ККУ);
- незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (ст. 298 ККУ);
- знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду (ст. 298¹ ККУ);
- кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації (ст. 328–337 ККУ);

- наруга над державними символами (ст. 338 ККУ);
- кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (ст. 402–411, 422, 427–430, 435¹ ККУ);
- виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436² ККУ);
- найманство (ст. 447 ККУ) (Кримінальний кодекс, 2001).

Отже, для вдосконалення оцінки ефективності правового регулювання у сфері національно-патріотичного виховання необхідно організувати діяльність науково-дослідних установ з проведення кримінологічних досліджень щодо груп населення, які скоюють зазначені злочини. Відповідно, вважаємо за необхідне додати до завдань Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання до 2025 року завдання щодо проведення кримінологічних досліджень по відношенню до вказаних вище злочинів. Виконання цього заходу, на нашу думку, дозволить, по-перше, визначити реальну статистику щодо здійснення цих злочинів і тим самим визначити ефективність національно-патріотичного виховання, а по-друге, визначить ті групи населення, на які в першу чергу необхідно спрямувати заходи національно-патріотичного виховання.

Таким чином, ключовими проблемами визначення ефективності заходів національно-патріотичного виховання в цілому та його правового регулювання зокрема на сьогодні є: 1) застосування кількісних критеріїв для оцінки заходів, спрямованих на удосконалення поведінки людей та суспільної моралі; 2) нерозробленість методів та засобів оцінювання впровадження норм правових актів у сфері національно-патріотичного виховання; 3) акцент на зростанні кількості населення, залученого до тих чи інших заходів, що на практиці може вилитися у досягненні зростання визначених показників із застосуванням примусу; 4) неврахування економічних та якісних показників при виробництві інформаційних продуктів, спрямованих на національно-патріотичне виховання, таких як соціальна реклама, фільми патріотичного спрямування тощо.

Для вирішення цих проблем, на нашу думку, необхідно консолідувати зусилля фахівців із педагогіки, соціології та психології з метою розроблення методики оцінки ефективності впливу заходів національно-патріотичного виховання на населення України. Відповідно, для вдосконалення заходів правового регулювання національно-патріотичного виховання необхідно імплементувати розроблені методики оцінки ефективності в нормативно-правові акти, що регулюють діяльність органів виконавчої влади, які відповідальні за реалізацію стратегії національно-патріотичного виховання.

Висновки. На сьогодні методи та критерії оцінки ефективності правового регулювання національно-патріотичного виховання, закріплені в чинних нормативно-правових актах України, мають низку недоліків. Серед сучасних проблем слід відзначити застосування кількісних показників для визначення результатів виховного процесу, необхідність збільшення патріотичної медіа-продукції без належної оцінки її ефективності, відсутність науково обґрунтованих соціологічних, психологічних та інших досліджень щодо особливостей процесів національно-патріотичного виховання. Для удосконалення критеріїв оцінки ефективності правового регулювання запропоновано використовувати значення показників щодо рівня володіння українською мовою, а також кількості дорослих громадян України, що пройшли курси оволодіння державною українською мовою. Запропоновано внести до Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» удосконалені критерії оцінки ефективності «підвищення у громадян рівня володіння українською мовою» та «збільшення кількості дорослих, що пройшли курси оволодіння державною мовою». Також запропоновано внести зміни до Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання до 2025 року, додавши до її заходів проведення кримінологічних досліджень щодо злочинів, здійснення та кількість яких залежить від рівня патріотичного виховання населення.

Подальші дослідження теми можливі за напрямом розроблення правового механізму визначення ефективності державної політики національно-патріотичного виховання, а також удосконалення діяльності суб'єктів, які здійснюють таку оцінку.

Список використаних джерел:

1. Горбенко М.І., Лой Б.І. Національно-патріотичне виховання студентської молоді засобами спортивного туризму у вищому навчальному закладі. Молодий вчений. 2019. № 4.1 (68.1). С. 5–8.
2. Дослідження стану національно-патріотичного виховання молоді: методологія, результати, перспективи моніторингу (аналітичний звіт) / кол. авторів, упоряд. Т. Устименко. Полтава: ПАНО, 2023. 68 с.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.05.2023)
4. Куракін О.М. Аналіз співвідношення категорії «ефективність правового регулювання» й суміжних понять. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 2. С. 7–10.
5. Матвеева Ю.І. Соціальна ефективність правових норм. Наукові записки: юридичні науки. Т. 53. Київ: Видавничий дім «Киево-Могилянська академія», 2006. С. 31–35.
6. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 01.05.2023)
7. Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України

від 30 червня 2021 року № 673. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.05.2023).

8. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 01.05.2023)
9. Сіренко В. Ф. Визначення ефективності законодавства: методологічні аспекти. Законодавство: проблеми ефективності. Київ, 1995. С. 3–13.
10. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 520 с.
11. Скок Н. С., Мазіна Н.С. Ефективність реалізації державної політики у сфері національно-патріотичного виховання. Менеджер: Бюлетень Донецького державного університету управління. 2016. С. 62–71.
12. Тарахонич Т. І. Ефективність правового регулювання: питання теорії. Часопис київського університету права. 2010. № 2. С. 11–13.
13. Що відбувалося з українським кіно: дебют у Каннах, провал патріотичних фільмів, скандал в Держкіно. Підсумки-2019. Бабель.ua. URL: <https://babel.ua/texts/40023-pilip-illyenko-pishov-nihto-noviy-ne-priyshov-zaboroneny-layali-a-dodomu-hvalili-shcho-vidbuvalosya-z-ukrajinskim-kino-pidsumki-2019-roku> (дата звернення: 01.05.2023)

References:

1. Horbenko, M., Loi, B. (2019). Natsionalno-patriotychne vykhovannia studentskoi molodi zasobamy sportyvnoho turyzmu u vyshchomu navchalnomu zakladi [National-patriotic education of student youth by means of sports tourism in a higher educational institution] *Molodyi vchenyi*, issue 4.1 (68.1). pp. 5–8. [in Ukrainian]
2. Ustymenko, T. (and ath.) (2023). Doslidzhennia stanu natsionalno-patriotychnoho vykhovannia molodi: metodolohiia, rezultaty, perspektyvy monitorynhu (analitichnyi zvit) [Study of the state of national-patriotic education of youth: methodology, results, perspectives of monitoring (analytical report)]. Poltava: PANO. 68 p. [in Ukrainian]
3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal codex of Ukraine]: Law of Ukraine dated 05 April 2001 No. 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian]
4. Kurakin, O. (2016). Analiz spivvidnoshennia katehorii «efektyvnist pravovoho rehuliuвання» y sumizhnykh poniat [Analysis of the ratio of the category «effectiveness of legal regulation» and related concepts.]. *Aktualni problemi vitchyznianoï yurysprudentsii*, issue 2. P. 7–10. [in Ukrainian]
5. Matvieieva Yu. (2006). Sotsialna efektyvnist pravovykh norm [Social effectiveness of legal norms.]. *Naukovi zapysky: iurydychni nauky*. Volime. 53. Kyiv: Vydavnychiy dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», pp. 31–35. [in Ukrainian]
6. Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi [On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language]: Law of Ukraine dated 25 April 2019 No. 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian]
7. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy natsionalno-patriotychnoho vykhovannia na period do 2025 roku ta vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy [On the approval of the State targeted social program of national and patriotic education for the period until 2025 and amendments to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine]: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 30 June 2021 No 673. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
8. Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti [On the main principles of state policy in the sphere of the establishment of Ukrainian national and civil identity]: Law of Ukraine dated 13 December 2022 No. 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukrainian]
9. Sirenko, V. (1995) Vyznachennia efektyvnosti zakonodavstva: metodolohichni aspekty [Determining the effectiveness of legislation: methodological aspects]. *Zakonodavstvo: problemy efektyvnosti*. Kyiv, pp. 3–13. [in Ukrainian]
10. Skakun, O. (2009). Teoriia derzhavy i prava [Theory of the state and law]: manual. Kyiv, Alerta; KNT; TsUL, 520 p. [in Ukrainian]
11. Skok, N., Mazina, N. (2016) Efektyvnist realizatsii derzhavnoi polityky u sferi natsionalno-patriotychnoho vykhovannia [Effectiveness of implementation of state policy in the field of national and patriotic education] *Menedzher: Biuleten Donetskoho derzhavnoho universytetu upravlinnia*, pp. 62–71. [in Ukrainian]
12. Tarahonych, T. (2010). Efektyvnist pravovoho rehuliuвання: pytannia teorii [Effectiveness of legal regulation: a question of theory]. *Chasopys kyivskoho universytetu prava*, issue 2, pp. 11–13. [in Ukrainian]
13. Shcho vidbuvalosya z ukrainskym kino: debiut u Kannakh, proval patriotychnykh filmiv, skandal v Derzhkino. Pidsumky-2019 [What happened to Ukrainian cinema: the debut at Cannes, the failure of patriotic films, the scandal at Derzhkino. Results-2019]. *Babel.ua* URL: <https://babel.ua/texts/40023-pilip-illyenko-pishov-nihto-noviy-ne-priyshov-zaboroneny-layali-a-dodomu-hvalili-shcho-vidbuvalosya-z-ukrajinskim-kino-pidsumki-2019-roku> [in Ukrainian]